

اقبال ما

کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی)

دکتر حکیمه دسترنجی

ویراستار: زهرا اصلانی

www.ketab.ir

پاییز ۱۴۰۰

سرشناسه	: دسترنجی، حکیمه، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدیدآور	: اقبال ما: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱)
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه فرهنگی اکو، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۸ ص: نمودار (رنگی).
شابک	: 978-622-96933-8-4
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: ص. ع. به انگلیسی: Hakimeh Dastranji. Our Iqbal: Analytical Historical
یادداشت	: نمایه.
عنوان دیگر	: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی).
موضوع	: اقبال لاهوری، محمد، ۱۸۷۷-۱۹۳۸ م -- کتاب‌شناسی
موضوع	: 1877-1938 -- Bibliography. Muhammad. Iqbal
شناسه افزوده	: اصلانی، زهرا، ۱۳۶۰ -، ویراستار
رده‌بندی کنگره	: Z.8.04.0
رده‌بندی دیویی	: ۰۱۶/۳۷۴۸
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۸۵۳۱۸۴۹
اطلاعات رکورد	: فیبا

اقبال ما: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی)

دکتر حکیمه دسترنجی

ویراستار و صفحه‌آرا: زهرا اصلانی

حروف‌چینی: فاطمه علاءالدینی

طراح جلد: احمد رضا نصراللهی

شابک: 978-622-96933-8-4

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰,۰۰۰ تومان

انتشارات مؤسسه فرهنگی اکو

سال چاپ: ۱۴۰۰

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.ecieco.org

نشانی: اقدسیه، خیابان موحد دانش، کوچه باقرالنمر، پلاک ۱۰، تلفن: ۰۲۱۲۷۶۷۳۰۰۰

فهرست مطالب

مقدمه رئیس مؤسسه فرهنگی اکو.....	۹
بیشگفتار نویسنده.....	۱۳

بخش اول

علامه اقبال در گستره کتاب‌شناسی در ایران.....	۱۹
فصل اول.....	۲۱
الف) مروری بر اقبال‌شناسی در ایران.....	۲۱
ب) کتاب‌شناسی اقبال پیش از انقلاب اسلامی در ایران.....	۲۲
فصل دوم: کتاب‌شناسی اقبال پس از انقلاب اسلامی در ایران.....	۲۹

بخش دوم

کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی).....	۳۳
فصل اول.....	۳۵
الف) کتاب‌های حوزه اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۲۶-۱۳۹۱ شمسی).....	۳۵
ب) دانشنامه‌ها و فرهنگ‌ها.....	۹۱
فصل دوم: مقالات علمی در حوزه اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی).....	۹۹
فصل سوم: مقالات مطبوعات ایران در حوزه اقبال‌شناسی (۱۳۷۱-۱۳۹۱ شمسی).....	۱۸۵
فصل چهارم: پایان‌نامه‌های تألیف‌شده در ایران در حوزه اقبال‌شناسی (۱۳۶۴-۱۳۹۱ شمسی).....	۱۹۹
فصل پنجم: نتیجه‌گیری.....	۲۱۵

بخش سوم

ضمایم.....	۲۲۵
------------	-----

۸ ♦ اقبال ما: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی)

۲۲۶	الف) فهرست منابع و مآخذ پیشگفتار.....
۲۲۷	۱) نمایه پدیدآوران.....
۲۳۴	۲) نمایه کتاب‌ها.....
۲۳۸	۳) نمایه مقاله‌ها و پایان‌نامه‌ها.....
۲۴۷	ج) نمودارها.....
۲۴۷	نمودار ۱: کتاب‌های تألیف‌شده در ایران در حوزه اقبال.....
۲۴۷	نمودار ۲: مقالات مجلات علمی ایران در حوزه اقبال‌شناسی.....
۲۴۸	نمودار ۳: تألیف مقالات دانشنامه‌ای در ایران در حوزه اقبال‌شناسی.....
۲۴۸	نمودار ۴: پایان‌نامه‌های حوزه اقبال‌شناسی در ایران.....
۲۴۹	نمودار ۵: مقالات مطبوعات و روزنامه‌های ایران در حوزه اقبال‌شناسی.....

مقدمه رئیس مؤسسه فرهنگی اکو

ز شعر دلکش اقبال می‌توان دریافت که درس فلسفه می‌داد و عاشقی ورزید

محمد اقبال لاهوری، شاعر، فیلسوف، سیاستمدار و متفکر مشرق‌زمین در اواخر قرن نوزدهم تا نیمه اول قرن بیستم، از چهره‌های سرشناس شعر عرفان و تصوف و مشعل‌دار وحدت و آزادی بود.

جایگاه رفیع علامه اقبال در ادبیات بر کسبی پوشیده نیست. زبان و ادبیات فارسی و مطالعه آثار شاعران نام‌آوری همچون فردوسی، سنایی، سعدی، حافظ و به‌ویژه مولانا، در شکل‌گیری و وسعت بخشیدن به اندیشه‌های اقبال، تأثیر غیرقابل‌انکاری گذاشت. او زبان فارسی را برای بیان افکار و اندیشه‌های لطیف خود در موضوعات بازگشت به فرهنگ مشرق‌زمین، آزادی و روشنگری، مبارزه با ظلم و بیداد و انسانیت و عدالت به‌کار گرفت و ناب‌ترین اشعار را با درون‌مایه‌های اخلاقی، تعلیمی و اجتماعی سرود.

پارسی از رفعت اندیشه‌ام درخورد با فطرت اندیشه‌ام

او شعر را برای بیان نظریات دینی و اجتماعی خود برگزید و با معناگرایی و اندیشه‌محوری در آفرینش ادبی، ویژگی‌های سبکی خاصی را پدید آورد. درمیان آثار برجسته اقبال، دو منظومه «اسرار خودی» و «رموز بیخودی» که بر تحقق کمالات فردی و اجتماعی تأکید دارند، منبعی الهام‌بخش برای بسیاری از جوانان بوده است. محور اندیشه‌های اقبال در این دو منظومه، مبتنی بر نظریه «خودی» اوست که درواقع،

کمال خودی را در گرو کمال وجودی هر فرد می‌داند. این عقاید اقبال، به زمان و مکان خاصی محدود نمی‌شود. جهان مدرن امروزی، ضرورت معرفی اندیشه‌های اقبال لاهوری و پیام‌های وحدت‌آفرین و تفکر تقریب‌جویانه او را بیش از گذشته درک کرده است. پیروی از فلسفه و حکمت «خودی» اقبال، قابل‌پذیرش برای نسل‌های مختلف است و می‌تواند بشر را به اوج شکوه و پیشرفت برساند.

شاعر ملی پاکستان، توجه ویژه به مضامین تاریخی و فرهنگی جوامع و آشتی دادن گذشته و حال را عاملی مهم در رشد و بالندگی معرفی کرده است. او با روح حقیقت‌طلبی و نگاه نوینی که به بن‌مایه‌های صلح و اتحاد داشت، سرآمد اندیشمندان زمان خود شد. تعالیم هوشمندانه او، آموزه‌هایی است که روشنگر پرسش‌ها و پایان بخشیدن به سرگشتگی‌های انسان امروز است.

مؤسسه فرهنگی اکو با اهتمام به ترویج و انتشار تحقیقات انجام‌شده در کشورهای عضو و توجه خاص به مبحث اقبال‌شناسی، هم‌پسیمی شعر اقبال و هم به‌دلیل اندیشه‌های عمیق او پیرامون تعریف انسان شرقی و جایگاه او در جهان امروز و تجدید بنای فکر دینی، تاکنون کتاب‌های *اقبال در آینه اشعارش*، *ماهتاب شام شرق*، *گزاره و گزینه اندیشه‌شناسی اقبال*، *ایران و اقبال: بررسی و تحلیل محتوایی - تاریخی سیر اقبال‌شناسی در ایران* و ترجمه فارسی *بال جبرئیل و ضرب کلیم* را به طبع رسانده است و در مرحله نوینی از اقبال‌شناسی، توجه به تحقیقات محققان و اقبال‌پژوهان ایرانی را که پیرامون زندگی و آثار علامه اقبال انجام شده، در دستور کار قرار داده است.

از آنجاکه پایه‌های هر تحقیق بر بنای منابع و مآخذ آن استوار است، پرداختن به مبحث کتاب‌شناسی یا منبع‌شناسی در هر موضوع علمی، اهمیت ویژه‌ای می‌یابد. این موضوع در کلیت جهان علم، صرف‌نظر از محدوده جغرافیایی آن، مورد قبول اهل فن می‌باشد و تاکنون صدها اثر مرجع در این حوزه پدید آمده است. کتاب‌شناسی تخصصی، در بیست سال اخیر نیز مورد توجه قرار گرفته و حوزه منبع‌شناسی را وارد مرحله جدیدی کرده است؛ بنابراین، کتاب‌شناسی یا منبع‌شناسی علمی، می‌تواند پژوهش‌های پیش‌روی

محققان را سهولت بخشد و از انجام پژوهش‌های تکراری جلوگیری نماید و چون آثار پیشین در خصوص کتاب‌شناسی علامه اقبال، مشتمل بر شمار محدود و معدودی بوده‌اند، لزوم انتشار اثری جامع‌تر و با سبک و روش نوتر در این زمینه، ضروری به‌نظر می‌رسید.

کتاب پیش‌رو با عنوان *اقبال ما: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۹۱-۱۳۰۷ شمسی)*، به‌لحاظ موضوع و روش تحلیل محتوایی - تاریخی، این نیاز زیربنایی را پوشش می‌دهد و با شیوه‌ای تخصصی، به معرفی و تحلیل آثار حوزه اقبال‌شناسی، اعم از کتاب، مقاله و پایان‌نامه می‌پردازد.

یکی از وجوه تمایز کتاب حاضر با آثار پیشین در آن است که نه‌تنها منابع دست‌اول در حوزه اقبال‌شناسی را معرفی می‌کند، بلکه اگر مبحث اقبال‌شناسی در لابه‌لای اثری (مثلاً با موضوع جدید جایگاه دین در دنیای مدرن) مطرح شده باشد را نیز، برای اقبال‌پژوهان تشریح و تحلیل می‌نماید.

انبوه آثار معرفی‌شده در این اثر، در حوزه اقبال‌شناسی و تبدیل منبع‌شناسی اقبال، به موضوعی تخصصی در تحقیقات ایرانی، ازسویی موضوعات جدید اقبال‌شناسی را به پژوهشگران نشان می‌دهد و ازطرفی، بیانگر تداوم و غنای عرصه اقبال‌شناسی در روزگار ماست که درواقع تحقق سخن وزین علامه اقبال می‌باشد که خود را «شاعر فردا» وصف کرده است.

در پایان از زحمات مؤلف محترم، خانم دکتر حکیمه دسترنجی و کوشش خانم زهرا اصلانی در ویراستاری، صفحه‌آرایی و پیگیری چاپ و نشر کتاب، نهایت سپاس را دارم.

سرور بختی

رئیس مؤسسه فرهنگی اکو

پاییز ۱۴۰۰

پیشگفتار نویسنده

اقبال ما: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی) بخش دوم پژوهشی‌ست در حوزه اقبال‌شناسی که به‌عنوان رساله دوره دکتری نویسنده، در دانشگاه ملی زبان‌های نوین، در اسلام‌آباد پاکستان، در فاصله سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۶ م / ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ ش به انجام رسید. این پژوهش به پیشنهاد ارزنده پروفیسور مهنور محمدخان انجام گرفت؛ اما در ادامه نتیجه‌گشتی بود که دریای تفکر، اندیشه و شعر متفکر و شاعر بزرگ، علامه محمد اقبال در نگارنده پدید آورد. بخش تحلیلی این اثر با عنوان *ایران و اقبال: بررسی و تحلیل محتوایی - تاریخی سیر اقبال‌شناسی در ایران*، در سال ۱۳۹۸ ش / ۲۰۱۹ م، به همت مؤسسه فرهنگی اکو به زیور طبع آراسته شد؛ بخش دوم آن مشتمل بر معرفی و تحلیل آثار خلق‌شده در ایران، اعم از تألیف و ترجمه و در قالب‌های مختلف کتاب، انواع مقاله، پایان‌نامه، مصاحبه و دیگر منابع حوزه اقبال‌شناسی، در قالب اثر حاضر با عنوان *اقبال ما: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی)* عرضه می‌شود. سبب انتشار این اثر آن است که تحقیق در منبع‌شناسی و کتاب‌شناسی اقبال طی این سال‌ها، به‌شکل محدود و معدود انجام شده بود؛ این در حالی است که اساس و غنای هر پژوهش و تحقیق، اشراف بر «منابع» آن عرصه از پژوهش است. از دیدگاه نگارنده، این امر در حوزه اقبال‌شناسی و به‌ویژه برای محققان حوزه اصلاح‌گری و تجدید حیات اندیشه دینی جایگاه خاصی دارد.

تفکرات علامه اقبال حاوی مسائل مهم و مطرح برای انسان شرقی در دوران جدید است: خودباوری و اهمیت خودی، نقد نواقص و ضعف‌های فرهنگ غرب و شرق، مسالمت و گفتگوی اندیشه شرقی و غربی، اصلاح‌طلبی دینی، باتوجه‌به ضرورت‌های عصر جدید و دنیای مدرن و ضرورت انطباق و تغییر در مسائل دینی با مسائل عصر مدرن و دیدگاه فلسفی علامه اقبال درباره انسان و بازگشت به اصل انسانیت، مسائلی است که هم دنیای شرق و هم دنیای غرب با آن دست به گریبان‌اند؛ بنابراین، شناخت تحقیقات انجام‌شده در حوزه اقبال‌شناسی شایسته توجه ویژه‌ای است؛ از دیگر سو، ایرانیان به‌عنوان ملتی بزرگ و صاحب تمدن کهن در مشرق‌زمین، به اندیشه‌ها، اشعار و آثار علامه اقبال توجه خاصی داشته‌اند و شاهره این توجه، اشعار فارسی علامه اقبال بود که بعدها به تفکرات و اندیشه‌های او درباره اصلاح‌گری دینی و خواهان تجدد، بسط پیدا کرد و تأثیر خود را بر همه عرصه‌های فکری، فرهنگی، سیاسی و فلسفی، به‌ویژه پس‌از انقلاب اسلامی برجا گذاشت. نتیجه پژوهش حاضر نشان می‌دهد که ایرانیان، پیش‌از انقلاب اسلامی، بیشتر به جنبه ادبی و اشعار علامه اقبال توجه داشته‌اند؛ هرچند که از آثاری درخصوص اندیشه‌ها و فلسفه علامه اقبال، همچون کتاب *اقبال* لاهوری، شاعر پارسی‌گوی پاکستان، بحث در *احوال و افکار او* از مجتبی مینوی و *اقبال*: متفکر و شاعر اسلام، اثر محمد مقتدری نباید غافل شد.

در سال‌های نزدیک به انقلاب اسلامی (دهه ۵۰ به بعد)، تحلیل و نقد برخی نظریات علامه اقبال، همچون نظریه «خاتمیت» یا دیدگاه و تفسیر علامه اقبال از وحی، درمیان برخی روشنفکران دینی آغاز گردید و سبب پدید آمدن دو طیف متفاوت با دو نوع اندیشه متفاوت درخصوص اصلاح‌گری دینی شد. از سردمداران این دو طیف می‌توان به استاد مرتضی مطهری، دکتر علی شریعتی و دیگر روشنفکران ملی - مذهبی اشاره کرد.

پس‌از انقلاب اسلامی، به‌جز نوشته‌ها و آثار مناسبتی و شعاری، هم به جنبه ادبی اشعار علامه اقبال بیشتر پرداخته شد و هم پژوهش درباره مباحث فلسفی و مقوله‌های اصلاح‌طلبی دینی، عمق و غنای بیشتری یافت و تأثیر خود را در شکل گرفتن اندیشه‌های

جدی و بدیع در فلسفه سیاست، کلام جدید و حتی اصول فقه برجا گذاشت؛ بنابراین، شناخت آثار تألیف و ترجمه‌شده در این حوزه و بررسی سیر شکل گرفتن آن‌ها و معرفی به پژوهندگان عرصه اقبال‌شناسی و اصلاحگری دینی، ضرورت می‌یابد و لزوم تألیف این اثر و عرضه آن به جامعه علمی را آشکار می‌کند؛ همچنین، این پژوهش ضعف‌ها و دوباره‌کاری‌های انجام‌شده در این حوزه را مشخص و مسیر پژوهندگان را برای پرهیز از پژوهش‌های تکراری روشن‌تر می‌کند. این موارد در پانویس‌ها توضیح داده شده است.

اقبال ما: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی)
در سه بخش تنظیم شده است. معرفی آثار در هر سه بخش مبتنی بر توالی تاریخی است که آغازین توجه و پدید آمدن سند مکتوب از سوی ایرانیان به اقبال‌شناسی را به سال ۱۳۰۷ ش / ۱۹۲۸ م برمی‌گرداند.

بخش اول کتاب با عنوان «علامه اقبال در گستره کتاب‌شناسی در ایران»، شامل دو فصل است؛ در فصل اول و دوم کتاب‌شناسی اقبال در ایران، پیش و پس از انقلاب اسلامی، تحلیل و بررسی می‌شود.

بخش دوم با عنوان «کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران»، بخش اصلی و تفصیلی کتاب است که در آن صدها سند مکتوب، در زمینه اقبال‌شناسی معرفی و تحلیل می‌شود؛ فصل اول به کتاب‌های حوزه اقبال‌شناسی می‌پردازد و بازه زمانی ۱۳۲۶-۱۳۹۱ ش / ۱۹۴۷-۲۰۱۲ م را دربر می‌گیرد که شامل آثار تألیفی و ترجمه‌ای است. جهت سهولت دسترسی خوانندگان، آثار ترجمه‌ای با ذکر واژه [ترجمه] از آثار تألیفی متمایز شده‌اند. آثار تألیفی معرفی شده در این بخش نیز بر دو دسته‌اند: یک دسته به‌طور کامل به شعر و اندیشه علامه اقبال پرداخته‌اند و دسته دیگر، بخشی را به مناسبت ارتباط با موضوع اثر به اقبال‌شناسی اختصاص داده‌اند. معرفی این کتاب‌ها از آن جهت اهمیت دارد که در ارتباط با موضوعات دیگر، اندیشه‌های جدیدی را در حوزه اقبال‌شناسی مطرح می‌کنند. در این فصل، به‌طور کلی ۸۷ کتاب، ۱۷ دانشنامه و ۲۶ چاپ از دیوان یا گزیده اشعار اقبال معرفی شده‌اند (مجموعاً ۱۴۰ اثر)؛

فصل دوم به «مقالات علمی در حوزه اقبال‌شناسی در ایران»، در بازه زمانی ۱۳۰۷-۱۳۹۱ ش/ ۱۹۲۸-۲۰۱۲ م می‌پردازد. منظور از واژه «علمی»، مقالات منتشرشده در مجلات علمی یا کنفرانس‌های علمی است. مقصود نویسنده متمایز ساختن مقالات درج‌شده در روزنامه‌ها از مقالات علمی، پژوهشی و تحلیلی است. درواقع، ملاک اصلی معرفی، به‌جز توالی تاریخی، علمی بودن و بدیع بودن موضوع مقالات است و سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های علمی نیز در این بخش گنجانده شده است؛ بنابراین، مقالات صرفاً تمجیدی، مناسبتی یا مقالاتی که مکرر و در جاهای مختلف عیناً چاپ شده‌اند، بسیار مختصر معرفی و در صورت تکراری بودن، تذکر این موضوع در پی‌نوشت‌ها آمده است؛ به‌طورکلی، در این فصل ۱۹۷ مقاله معرفی و تحلیل شده‌اند؛

فصل سوم به «مقالات مطبوعات و روزنامه‌های ایرانی در حوزه اقبال‌شناسی» در بازه زمانی ۱۳۷۱-۱۳۹۱ ش/ ۱۹۹۲-۲۰۱۲ م می‌پردازد. این نکته شایان ذکر است که دسته‌بندی جدای مقالات مندرج در روزنامه‌ها، به معنای غیرعلمی بودن همه آن‌ها نیست. درمیان این دسته از مقالات، مقالات علمی ارزشمندی درج شده است؛ اما بیشتر مقالات، به اقتضای موضوع روزنامه‌ها و مطبوعات روز، مناسبتی و تمجیدی است. در این بخش مجموعاً ۴۷ مقاله، در بازه زمانی ۱۳۷۱ تا ۱۳۹۱ ش معرفی شده است. این بازه زمانی نشان می‌دهد که روزنامه‌های ایرانی پس از انقلاب اسلامی بیشتر به موضوع اقبال‌شناسی توجه کرده‌اند؛

فصل چهارم از بخش اول، به «پایان‌نامه‌های تألیف‌شده در ایران در حوزه اقبال‌شناسی» در بازه زمانی ۱۳۶۴-۱۳۹۱ ش/ ۱۹۸۵-۲۰۱۲ م اختصاص یافته و ۳۳ پایان‌نامه تألیف‌شده در دانشگاه‌های ایران معرفی شده است. مرجع اصلی این بخش، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران (IRANDOC) است. بررسی پایان‌نامه‌ها نشان می‌دهد که تحقیقات ایرانی وارد حیطه‌های جدیدی از اقبال‌شناسی، همچون اقبال‌شناسی تطبیقی در حوزه ادبیات و فلسفه شده‌اند و این فصل می‌تواند منبع بسیار مهمی برای همه علاقه‌مندان به حوزه اقبال‌شناسی باشد. در فصل پنجم با عنوان «نتیجه‌گیری»، به تحلیل تاریخی و محتوایی

آثار و تأثیر این آثار بر پژوهندگان و روشنفکران دینی، پرداخته شده است. در بخش سوم، ضمیمه‌های این اثر آمده است. ضمیمه‌ها شامل «فهرست منابع و مآخذ»، «نمایه‌ها» و «نمودارهای» تألیف آثار، برحسب توالی تاریخی و روند رشد و نزول در دهه‌های مختلف است.

بی‌شک نویسنده این سطور ادعای جستجوی تام منابع حوزه اقبال‌شناسی را ندارد. این تحقیق، ضمن ادای احترام و تقدیر از پژوهندگان متقدم در حوزه کتاب‌شناسی اقبال، کوششی است به منظور رفع نواقص و محدودیت‌های آثار تألیف‌شده در زمینه کتاب‌شناسی اقبال لاهوری. کوشش نویسنده بر آن بوده است که این اثر، با شمول بیشتر، محتوای غنی‌تر و روش علمی تحلیل محتوا نسبت به آثار اندکی که پیش از این تدوین شده بودند را به جامعه علمی عرضه نماید؛ افزون بر این، اثر حاضر می‌تواند با شناختن موضوعات جدید در حوزه اقبال‌شناسی، به این حوزه علمی و اصلاح‌گری دینی در دنیای مدرن، غنای بیشتری بخشد و باعث شود که عرصه اقبال‌شناسی، فقط به موضوعات مناسبی یا صرفاً مذهبی از دید علمی خاص محدود نشود.

لازم می‌دانم از همه کسانی که مرا در تألیف این اثر یاری کردند، تشکر و قدردانی کنم؛ از پروفسور مهرنور محمدخان که پیشنهاد و راهنمایی این پژوهش را مدیون ایشانم؛ از دکتر رضا مصطفوی سبزواری، دکتر سیروس شمیسا و دکتر نعمت‌اله ایران‌زاده که هریک با ارائه نظرات استادانه، بر غنای این اثر افزوده‌اند؛ از دکتر محمد بقایی ماکان که در یافتن بخشی از منابع مدرسان من بودند؛ همچنین از استاد فرزانه و رئیس محترم مؤسسه فرهنگی اکو، جناب آقای سرور بختی که موجبات چاپ این اثر را فراهم کردند، صمیمانه تشکر می‌کنم. سپاس از دیگر همکاران محترم ایشان، سرکار خانم زهرا اصلانی، در ویراستاری کتاب حاضر و مدیر محترم انتشارات این مرکز، جناب آقای مهدی عمرانی‌نژاد نیز بر ذمه من است. از خانم‌ها فاطمه علاء‌الدینی و رقیه بدیعی‌گهر که از لحاظ فنی مدرسان من بودند نیز سپاسگزارم.

امید که شمع راه «اقبال‌ما» همچنان روشن بماند و روند تحقیق در عرصه

۱۸ ♦ اقبال ما: کتاب‌شناسی تحلیلی - تاریخی اقبال‌شناسی در ایران (۱۳۰۷-۱۳۹۱ شمسی)

اقبال‌شناسی، به‌عنوان مسیری برای اعتلای فرهنگ مشرق‌زمین، به‌ویژه اصلاح‌طلبی و تجدید حیات مطالعات دینی، از طریق باور به خود و مسالمت و درآمیختن با جنبه‌های مثبت فرهنگ دیگر ملل، تداوم داشته باشد. کوشش نگارنده آن است که کتاب‌شناسی اقبال در سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۰ ش / ۲۰۱۲-۲۰۲۱ م در قالب اثری جداگانه (جلد دوم) به دنیای نشر عرضه شود.

حکیمه دسترنجی

پاییز ۱۴۰۰

www.ketab.ir